

Nyikolaj Bergyajev: A szenvedés

Válogatott gondolatok az „Az isteni és az emberi egzisztenciális dialektika” c. könyv „A szenvedés” c. fejezetéből

Szenvedek, tehát létezem. A szenvedés a személyiségnek és a személyes tudatnak magához a létezéséhez kapcsolódik.

A szenvedés nemcsak az ember tehetetlen állati állapotával, azaz alacsonyabb természetével függ össze, hanem szellemiségével, szabadságával, személyiségével, azaz magasabb természetével is.

A szellemiség, a szabadság, a személyiség tagadása enyhíthetné a szenvedést, csökkenthetné a fájdalmat, de ez az ember méltóságának megtagadását jelentené. Viszont az ember alacsonyabb, állati állapotba való taszítása sem menti meg őt semmitől, mert az életet ebben a világban nem óvják és nem védik.

A világban az élet pazarlása szörnyű, és értelmetlen a számtalan élet – amely arra van ítélve, hogy fájdalmas küzdelmet folytasson a létért – halála. A lét biológiai szférájában való elmerülésben nincs menekvés a szenvedés elől. A szenvedés az emberi lét alapvető ténye. E világon minden élet sorsa, amely elérte az individualizálódást, a szenvedés. Az ember gyötrellemel születik, gyötrellemel hal meg, szenvedés kíséri az emberi élet két legjelentősebb eseményét. A betegség, talán a legnagyobb gonosz, állandóan leselkedik az emberre.

A szenvedés minden megváltásvallás, sőt minden vallás alaptémája. A szenvedésben az ember az Isten általi elhagyatottságának pillanatain megy keresztül, és a szenvedésen keresztül jut el az Istennel való közösséghez. A szenvedés átfordulhat örömbé. Az ember rettenetesen boldogtalan a földön, szörnyen retteg, borzalmat és gyötrelmet él át. És minden élőlény ugyanebben az állapotban van. Az embernek viszont megvan az ereje, hogy teremtsen, hogy hőstetteket vigyen véghez, hogy megtapasztalja az extázist. Az ember egy alacsony és egy magas rendű lény. Ezt Pascal értette meg a legjobban. A lelkesedés, ekstázis lehetetlensége a szenvedés forrása, a teremtő élet megosztottsága, gyengülése. A boldogtalanság mindenekelőtt szétszakadtság, kettészakadtság. Az emberi lét alapvető, legfontosabb kérdése: hogyan győzzük le a szenvedést, hogyan viseljük el a szenvedést, hogyan ne törjön össze a szenvedés, hogyan csökkentsük a szenvedés mértékét minden ember és minden élet számára? Már a kereszténység előtt is léteztek a szenvedő isten, Ozirisz, Dionüszosz, stb. vallásai. Van magának az Istennek a szenvedése, és az üdvözít. A kereszténység misztériuma ehhez kapcsolódik. Ám a teológiai tanok mindig is félték elismerni a szenvedést Istenben, és elítélték az úgynevezett patipasszionizmust. Ám itt is, mint a misztériummal való minden érintkezésben, minden a tetőfokára hág, mert Isten Fiának, az Istenembernek a szenvedését elismerik. Itt minden az emberi szenvedés és az isteni szenvedés egyesülésében van, mert ebben leküzdhető az emberi és az isteni szétszakítása és elidegenedése.

A szenvedők iránti szánalom, az ártatlan szenvedők iránti együttérzés először Isten általi elhagyatottságként tapasztalható, majd Isten elleni lázadásához vezet. A fő téma itt az ártatlan szenvedés témája. Ezt Jób könyve veti fel. És Isten óvjon minket attól, hogy Jób vigasztalóihoz hasonlítsunk. Van a világban szenvedés, amely nem a bűnök büntetése. A szenvedésnek legvilágosabban a testtel van kapcsolata, amely korlátozza az ember végtelen törekvéseit, megbetegszik, megöregszik, meghal, amelyhez a létért folytatott gyötrelmes küzdelem kapcsolódik. Az ember magán viseli a test átkát, mely test mulandó és illuzórikus örömeit ígér, és sok szenvedést okoz. Az ember azért születik, mert vannak nemek, de ezért is hal meg. Vannak örömteli pillanatok, de az élet alapvető háttere a gond és a szenvedés. A vidámnak tartott görögök legnagyobb alkotásuk, a görög

tragédián keresztül azt mondják, hogy jobb lett volna, ha az ember meg sem születik. Goethe és Lev Tolsztoj a legszerencsésebb és külsőleg legboldogabb zseniális emberek voltak, de az egyik azt mondja, hogy egész életében csak néhány boldog órája volt, míg a másik öngyilkos akart lenni.

Az emberek mintegy két fajra oszlanak: azokra, akik fájdalmasan érzik a világ és az emberek szenvedését, és azokra, akiknek ez viszonylag közömbös. Az európai ember történetében a szenvedéssel szembeni érzékenység és intolerancia évszázadok során nagyon megnőtt, legalábbis ez igaz az emberiség egy bizonyos kifinomultabb részére. Csak nagy késéssel alakult ki a kínzás és a kivégzés, a bűnözőkkel való kegyetlen bánásmód elfogadhatatlanságának tudata. És ugyanakkor egy nagyon kegyetlen korszakban élünk, a soha nem látott szenvedések korszakában.

Az ember gyötrő, szenvedést okozó ellentmondása abban rejlik, hogy ő maga végtelenségének és végtelenbe törekvésének rejtett mélységeiben levő lény, olyan lény, aki az örökkévalóságot keresi és arra hivatott, ugyanakkor létének feltételei által véges és korlátozott, ideiglenes és halandó. Az ember olyan falba ütközik, amelyet nem lehet áttörni. Az emberi szenvedés mélyén a leküzdhetetlenség, elkerülhetetlenség, visszavonhatatlanság tapasztalata van.

A szenvedés megtapasztalása ellentétes a teljesség megtapasztalásával. A teljesség és a világgal való harmónia megsértése szenvedést okoz. A személyiség megvalósításáért folytatott harc a bennem lévő, engem rabszolgáskorba taszító idegennel szembeni küzdelem. Az ember szenvedésének forrása kettős - egy leküzdhetetlen falból áll kívül és egy leküzdhetetlen falból önmagán belül, a világ idegenségétől való megalázó rabszolgaságban és az önmagától való még megalázóbb rabszolgaságban, attól, ami „nem én”, de látszólag az „én”-jéhez tartozik. Bizonyosnak tekinthető, hogy a szenvedés és a boldogtalanság nagy része az „én”, az énség általi elnyelettetésből fakad. Végző soron ez örülethez vezet, ami mindig az „én” általi elnyelettetés, a képtelenség az abból való kilépésre. Az „én”-ből, az „én” elnyelettetéséből való kilépés képessége a személyiség megvalósulásának feltétele. Az „én” még nem a személyiség.

Az ember fizikai és szellemi szervezete csak részben alkalmazkodott a környezethez, amely állandóan fenyegeti őt. Az embernek az élet forrásától, a többi embertől, a kozmikus léttől való elkülönülése szenvedést okoz. A szenvedés ellentéte a befogadás, a közösség és közelség megtalálása. A halál a legnagyobb szenvedés, valószínűleg azért, mert áthaladást jelent a mintegy abszolút elkülönülés, a szétszakadás és a magány pillanatán. A szenvedés ellentéte a harmonikus állapot, vagyis rátalálni a közelségre, az összekapcsolódásra. A legnagyobb szentség az Úrvacsora szentsége. És ez nemcsak emberi, hanem kozmikus szentség is.

Számunkra felfoghatatlan marad az ember sorsa a születéstől a halálig, felfoghatatlanok a rá háruló szenvedések. Ez azonban az ember sorsának az örökkévalóságban, a sok világon való áthaladásának csak nagyon kis töredéke. Ha az emberi élet egyetlen napját vesszük, elszakítva az előző és az azt követő napoktól, keveset értünk meg abból, ami az emberrel történik. Az ember egész élete a születésétől a haláláig azonban az örökkévalóságban való sorsának egy rövid napja.

Nem a legrosszabb emberek szenvednek a legtöbbet, hanem a legjobbak. A szenvedés ereje a nagyobb mélység jele lehet. A gondolkodás fejlődése és a lélek finomodása együtt jár a szenvedés növekedésével, a fájdalom iránti nagyobb érzékenységgel, nemcsak a szellemi, hanem a fizikai fájdalom iránt is. A szerencsétlenség, a szenvedés, a gonoszság nem közvetlen okai az emberben rejlő erő felébredésének és a lelki újjászületésnek, de hozzájárulhatnak a belső erők felébredéséhez. Fájdalom és szenvedés nélkül ebben az ember elsüllyedne a világban, és az állati természete győzedelmeskedne benne. Ez arra enged következtetni, hogy a szenvedés ebben a világban nemcsak gonosz, hanem a gonosz következménye és a gonosz kifejeződése.

Teljesen téves azt gondolni, hogy vétkével és bűnével arányosan hárul az emberre a szenvedés, bár sok prédikációnak ez az indítéka. Ha így gondolkodunk, olyanok vagyunk, mint Jób vigasztalói. Ám Jóbot Isten igazolta. nem pedig a vigasztalói. Jób könyve nagyszerű tanúságtétel az ártatlan szenvedés, az ártatlan szenvedő létezéséről. A görög tragédia is erről tanúskodik. Oidipusz nem volt bűnös; ő a sors áldozata. Viszont a legfontosabb mind közül Isten Fiának, az igaz Jézusnak az ártatlan szenvedése. Van isteni szenvedés. Ezt az isteni szenvedést az Isten és a világ s az ember állapota közötti ellentmondás okozza. Van sötét szenvedés a pusztulás felé, és van világos szenvedés a megváltás felé. A kereszténység a szenvedés útját a megváltás útjává alakítja. Ez az istenemberi szenvedés választ ad a teodicea gyötrelmes kérdésére. Az emberi életet a szenvedés és az öröm, a boldogtalanság és a boldogság egzisztenciális dialektikája tölti be.

A szenvedés kérdésében az ember oldaláról a legérdekesebb a buddhizmus, a sztoicizmus és a kereszténység. Ez a három válasz még mindig a legfontosabb. A szenvedéssel való sztoikus küzdelem azok számára is ott van, akik semmit sem tudnak a sztoikusokról. A buddhizmus és a sztoicizmus nem fogadja el a szenvedést, hanem menekülni akar előle és e menekülés általi megkönnyebbüléshez jutni. A kereszténység elfogadja a szenvedést, elfogadja a keresztet, és a szenvedés megvilágosító elviselésében keresi a felszabadulást és a megváltást. A buddhizmus nem fogadja el a világot, le akarja győzni a világhoz kötődő vágyat, és el akarja érni a nirvánát, amely nem a nem-lét, ahogy a nyugatiak általában gondolják, hanem a lét és nem-lét túloldalán fekszik, se nem létezés, se nem nem-létezés. A japán zen buddhizmus Buddha tanítását nem az akarat tagadásaként, hanem megvilágosodásként, vagyis mindenekelőtt az egocentrizmus feletti győzelemként értelmezi. Ezt nevezhetjük modernizmusnak. A buddhizmusnak nagy előnyei vannak a bráhmanizmussal szemben: együttérzés, a világ gonoszságának érzékelése, a ritualizmus és a bráhmin-hierarchia elviselhetetlen göggyének hiánya. A buddhizmus azonban kivonul az ember és a világ életéből, nem akarja, hogy az ember viselje a világ terheit és keresztet hordozzon. A sztoicizmus elfogadja a világot, és az emberi életet a kozmikus értelem törvényével akarja összhangba hozni. Azonban a szenvedéstől való belső megszabadulást akarja elérni azáltal, hogy megváltoztatja a viszonyát mindazzal szemben, ami a világ életéből származik és szenvedést hozhat az emberre, apátiához akar eljutni. Sem a buddhizmus, sem a sztoicizmus nem akarja a világot megváltoztatni, átalakítani, hanem olyannak veszi, ahogy van, és a szenvedés ellen a világhoz való hozzáállás megváltoztatásával, hol annak negligálásával, hol az iránta való közömbösség elérésével küzd. A sztoikus morál nemes, de a sztoikus apátia nem teremtő, hanem dekadens jellegű.

És a mi keresztény, teljesen másmilyen morálunkban, és a szenvedéshez való keresztény hozzáállásunkban buddhista és sztoikus elemek is megtalálhatók. Krisztus az élet keresztyének hordozására tanít. Ez azt jelenti, hogy növeljük a szenvedést és keressük azt? Természetesen nem, a kereszthordozásnak nem ez az értelme. A sorsunkra jutott kereszt hordozása a szenvedés megvilágosító átélését jelenti, vagyis a szenvedés csökkenését a szenvedés megvilágosulatlan, sötét megéléséhez képest.

Krisztus a szenvedést a megváltás útjává tette. Az igazság keresztre van feszítve a világban. Az egyetlen büntetlen igaz ember keresztre lett feszítve. Ez viszont nem jelenti azt, hogy az embernek keresnie kell a szenvedést, kínoznia kell magát, sem azt, hogy szenvedést kell okozni másoknak a megváltásuk érdekében. Eközben nagyon is hívó keresztények nagyon is kegyetlenek voltak éppen a hitük miatt és annak nevében.

A régebbi keresztény lelkek kevésbé érezték a szenvedést, mint a mai lelkek, és jobban érezték a bűnt, ezért kevésbé voltak érzékenyek a szenvedésre. Az emberi élet viszont nem csak a szükségszerűség fokától függ, hanem még inkább a megmagyarázhatatlan véletlentől, a körülmények úgynevezett szerencsétlen egybeesésétől. Az ember előtt álló feladat egyáltalán nem az, hogy életének szenvedéseit, az értelmetlen véletleneket és a nyomasztó szükségszerűséget a bűnökkel magyarázza, és ebben büntetést lásson. Hanem az a

szellemi feladat, hogy a szenvedést méltósággal viselje, hogy a sötét, pusztulásba vezető szenvedést megvilágosító, üdvösséghez vezető szenvedéssé alakítsa.

Az ember tudattalan-ravasz lény, rosszul érthető, és ő maga is rosszul érti önmagát. Az ember képes növelni a szenvedését, hogy kevesebbet szenvedjen. Ez egy pszichológiai paradoxon. Ez a szenvedés egzisztenciális dialektikája: amikor szenved valamitől, egy másik szenvedéssel vigasztalja magát. Az ember képes hőstettet végrehajtani azért, hogy kevesebbet szenvedjen. Elmegy a háborúba és bátorságcsodákat hajt végre, elmegy szerzetesnek és aszketikus hőstetteket hajt végre, hogy elterelje figyelmét a boldogtalan szerelem vagy egy szeretett személy halála okozta szenvedésről. Vagy kínozni kezdi azt a helyet, ahol fájdalmai vannak, elkezd fokozni a fájdalmat, hogy csökkentse a fájdalmat. Nemcsak elmenekül attól, ami fájdalmat okoz neki, hanem vonzódik is a fájdalomhoz, és arra koncentrál. Az emberre nagyon is jellemző a mazochizmus. A mazochizmus, akár csak a sadizmus, a szenvedésből eredő eltévelyedés. És titokzatos kapcsolata van a nemiséggel, az ember sebzettségével.

Az ember beteg lény, és ezért a legnagyobb pszichológiai felfedezéseket a pszichopatológia tette. Könnyen hajlamos akár üldözési mániára, akár megalomániára. A két mánia olyannyira összefügg, hogy az üldözési mániától megszállott ember könnyen elkezd másokat üldözni. A szenvedés elleni emberi küzdelem gyakran kóros jellegű. Az örület néha kiutat jelenthet az élet megoldatlan konfliktusaiból, megkönnyebbülést hozhat. Az emberi életben a legszörnyűbb a lelki élet különböző szféráinak autonómiája és elszigetelődése, a magasabb értelemnek alárendelt középponttól való elszakadás, az elszigetelt világok kialakulása.

A halálfélelem a legintenzívebb szenvedéstől való félelem. A halál a léleknek a testtől való elszakadása, a világtól és az emberektől való elszakadás, valamint az Istentől való elszakadás. A legnagyobb szenvedés az szétválástól és a különléttől. Még nagyobb azonban a szenvedés a lelkiismeretfurdalástól, a bűntudat éles megtapasztalásától, a helyrehozhatatlanságtól és a jóvátehetetlenségtől. Ez egyfajta előérzete a pokol kínjainak. Az ember igyekszik helyreállítani és megőrizni az emlékezetében azt, amit átélt, és sok emlék édes a számára, de még inkább igyekszik a feledésre, a rossz és megalázó dolgok feledésére. És ha az emlékezet megszakítás nélkül benne tartaná az egész múltat, az ember nem bírná azt elviselni. A jövőt sem bírná elviselni, a jövőnek, az eljövendő szenvedésnek és a halál órájának ismeretét és előrelátását sem. Az ember és a világ elkerülhetetlenül átmegy a keresztre feszítésen és a halálon. És ezt derűsen kell elfogadni. Halál nemcsak azért van, mert az ember ebben a világban halandó lény, hanem azért is, mert halhatatlan lény, aki az élet teljességét és örökkévalóságát e világ feltételei között nem tudja megvalósítani.

Kétféle szenvedés létezik. Vannak olyan szenvedések, amelyeket a társadalmi rend megváltozása és a tudományos ismeretek fejlődése megszüntet és legyőz. Küzdeni kell a szenvedés társadalmi okai ellen, és az olyan szenvedés ellen, amely az emberek tudatlanságától függ. A társadalmi rabszolgaság – ez magában foglalja a kapitalista rendszerben való rabszolgaságot is – megsemmisítése, a munkához és a méltó létezéshez való jog biztosítása, az oktatás, a műszaki és orvosi ismeretek elterjesztése, a természeti erők feletti győzelem: mindezek csökkenthetik a szenvedés mennyiségét. Ám a boldogságot nem lehet megszervezni, mint ahogy az igazságot sem lehet. A boldogság csak kegyelmi pillanatként adatik, az igazság csak kereséssel és a végtelenséghez való törekvéssel, az út és az élet által adatik, az igazság vitatható. Csak az alacsonyabb dolgokat lehet megszervezni, a magasabbat nem. A boldogságélmény pillanatainak misztériuma olyan, mint a paradicsom emléke és a paradicsom előérzete.

Van viszont olyan szenvedés, amely az élet tragikus alapjához kapcsolódik, és mélyről fakad. Nem a rossz társadalmi rend következménye, és nem szüntethető meg annak javításával. Van olyan szenvedés, amely végzetként a mi tragikus sorsunk a világban, és ezt a végzetet csak e világ legyőzésével fogjuk legyőzni.

Társadalmilag nem lehet legyőzni azt az alapvető tragikus konfliktust, hogy az ember szellemi lény, aki a végtelenségre és örökkévalóságra törekszik, és e világban korlátozott létfeltételek közé van állítva. A halál okozta szenvedés, a szerelem okozta szenvedés, a szerelemnek a politikai és vallási meggyőződésekkel való konfliktusai okozta szenvedés, szenvedés az élet misztériumától, a saját sors érthetetlenségétől, a gonosz hatalom- és erőszakvágy okozta szenvedés, a féltékenységek okozta szenvedés, szenvedés az egótól, az irigységtől, az attól való megbántottságtól, hogy nem azt a szerepet játssza az ember, amit szeretne, és a társadalomban elfoglalt helyének lealacsonyításától, az élet- és halálfélelemtől, az értelmetlen eseményektől, az emberekben való csalódásoktól, a barátok árulásától, a melankolikus temperamentumtól és sok mástól – ezeket semmilyen új társadalmi rendszerrel sem lehet kiküszöbölni. Amikor a szociális kérdés megoldódik, és minden ember méltó létfeltételek közé kerül, amikor nem lesz szenvedés a társadalomban elfoglalt bizonytalan helyzet, éhség, hideg, tudatlanság, betegség, igazságtalanság miatt, akkor, éppen akkor, akkor fog felerősödni az élet leküzdhetetlen tragikusságának érzése és tudata, akkor nemcsak a kiválasztottakat, hanem sokakat fog megragadni a szellemi vágyakozás. A szenvedés elleni társadalmi harc a szenvedés témájára válaszol általánosságban, nem pedig konkrét lények szenvedésére. A társadalom törvénye garanciát jelenthet a kegyetlenség társadalmi megnyilvánulásaival szemben, de nem tudja megsemmisíteni az emberi szívben rejlő kegyetlenséget, amely mindig megtalálja megnyilvánulásának antiszociális formáit. Az emberi és polgári szabadság garanciáit tartalmazó társadalmi rend létrehozása sem fogja még megszabadítani az embert a rabszolgaság lehetőségétől.

Ebből természetesen nem következik, hogy nem szükséges akár a legradikálisabb társadalmi változásokat is végrehajtani az emberi szenvedés és az emberi rabszolgaság csökkentése érdekében. Ellenkezőleg, mindent meg kell tenni, és az ember szellemi feladatait meg kell szabadítani a torzító társadalmi hatásoktól. A XIX. század optimista haladáselméletét a szenvedés megszüntethetőségébe és a boldogság fokozatos növekedésébe vetett hit hatotta át. Ezt a hitet megtörték a világ katasztrofális eseményei. A haladás régi eszméje elfogadhatatlan. Ám ebben az eszmében van keresztény igazság is, van benne nem felismert törekvés is Isten országa iránt. El kell fogadni, hogy a világ életében létezik egy irracionális princípium, amely nem racionalizálható semmilyen haladásban sem. És semmilyen haladás, semmilyen társadalmi átrendeződés nem tudja legyőzni a halált, a szenvedés fő forrását, és nem tudja megsemmisíteni a jövőtől való félelmet.

A szenvedés intenzitása az élet intenzitásával, a személyiség kifejeződésével függ össze. Az élet intenzitásáról való lemondás, a személyiségről való lemondás csökkentheti a fájdalmat. Az ember önmagába vonul vissza abból a világból, amely tele van szenvedéssel, és szenvedést okoz neki. Azáltal azonban, hogy az ember önmagába vonul és elszigeteli magát, új szenvedéseket kezd tapasztalni, és felmerül annak szükségessége, hogy kivonuljon önmagából, hogy legyőzze a gyötrelmes elnyelettetést.

Szenvedés feletti győzelmet keresnek a társadalmi csoportba, a kollektív életbe való beolvadással; a közömbösségen, az apátián keresztül; az életben mértékállításon keresztül, a hétköznapi életbe és közönségességbe való elmerülésen keresztül; a pillanatban való megfélemlítésen keresztül, a szenvedést a tudat élességének gyengítése által akarják legyőzni; a tudatalattihoz való visszatérésen keresztül, és ritkán keresik a megkönnyebbülést és felszabadulást a tudatfeletti és az emberfeletti szintre emelkedésen keresztül. Az ember saját szenvedése akkor enyhül, amikor elkezd együttérzést tanúsítani a másik iránt. Talán leginkább a kereszt szemlélése győzi le a szenvedést.

Ám az ember olyan különös teremtmény, hogy nemcsak a szenvedéstől való megszabadulást keresi, hanem a szenvedést is, és kész magát is kínozni, ahogyan másokat kínozz.

A vallásos életben is, annak legmagasabb formájában, a keresztény életben nemcsak a szenvedéstől való megszabadulást látjuk, amelyet az embernek ez a vallás ígér, hanem a szenvedés fokozását is, az önkínzás és mások kínzásának hirdetését. Az embereknek szükségük van gyilkosságra és kínzásra az eszme és a hit nevében. Az új keresztény tudatnak meg kell szabadítania az embert ezektől a rémálmoktól. Nemcsak a külső, fizikai kínzás visszataszító, hanem a belső, lelki kínzás is. Ez mindenekelőtt az istentudat és az istenismeret megszabadítása a szadista és bosszúálló ösztönök Istenre való átruházásától. A legszadistább kegyetlenség a hatalom embereiben alakul ki, minden hatalomában, legyen az vallási, nemzeti, politikai, gazdasági, családi, s a kegyetlenség ideológiai igazolást kap. A hatalom örületbe kergeti az embert, ez egy végtelen vágy. Néhány római császár a kegyetlenség örületéről tett tanúbizonyságot. Vannak olyan rezsimek, melyek a szadista kegyetlenség kikristályosodását képviselik.

Az emberek nagyon különbözőképpen élik meg a szenvedést, attól függően, hogy a hit és az eszme nevében vállalják-e a szenvedést – ekkor elviselik a kínzást –, vagy a körülmények szerencsétlen egybeesésétől és a körülötte élő emberek, az őt körülvevő rezsim értelmetlen kegyetlenségétől szenvednek. Különbség van az olyan szenvedés között, amelyben az ember bűnösnek, megalázottnak, rossznak tartja magát, és aközött a szenvedés között, amelyben hősieen tűri az üldözést. A szenvedést nem összehasonlítható és nem mérhető, mint ahogy az öröm és a boldogság sem összehasonlítható és nem mérhető.

Óriási erkölcsi előrelépés volt, amikor leküzdötték az őseemberek azon hitét, hogy a szerencsétleneket az istenek elhagyják, és el kell hagyni őket. A szenvedést a szeretet győzi le, de a szeretet is lehet új szenvedés forrása. Most nem az érosz-szeretetről beszélek, hanem a karitatív szeretetről, a szánalom és az együttérzés szeretetéről. Nagyon nehéz, ha valaki egyedül éli át a szenvedést, és ezt semmiben sem tudja kifejezni. A magány a szenvedés egyik forrása. Bizonyos értelemben mondhatjuk, hogy a teremtő mindig magányos, és mindig szenvedésen megy keresztül.

Az igény, hogy az ember másokkal közölje szenvedését, panaszkodásban, sírásban, kiáltásban fejeződik ki. Olyan, mintha az ember segítséget kérne. Vannak viszont rejtőzködő emberek, akik büszkén hordozzák magukban a szenvedésüket, és igyekeznek, hogy azt semmilyen módon se fedjék fel. Ezért is kell mindig arra gondolnunk, hogy az emberek nagyon boldogtalanok és szenvednek, csak mi ezt nem vesszük észre. Minden emberhez úgy kellene viszonyulni, mint egy haldoklóhoz. Nincs gyötrelmesebb, mint összemérni az erő, a virágzás, a többletélet örömet az élet elgyengülésével, a hervadással, a haldoklással. Viszont ilyen az élet sorsa, minden fejlett individualitás sorsa. A szenvedés és a halál összekapcsolódik a szeretettel, amelynek mind a szenvedést, mind a halált le kell győznie.

A boldogság nem tudatos célja az emberi életnek, és azt már mondtuk, hogy a boldogságot nem lehet megszervezni. A mennyei boldogságot úgy lehet elképzelni, mint a tökéletesség teljességének elérését, de ez a tökéletesség a földön nem létezik. Itt csak egyes pillanatok lehetségesek. De arra lehet és kell is törekedni, hogy a szenvedés mértékét csökkentsük. Az együttérzés abszolút parancsolat. Senki ne növelje a szenvedés mennyiségét a maga számára, ne kínozza magát, hanem a rá mért szenvedést megvilágosítóként, sorsának értelmeként viselje el. A szenvedés gyötrelmes problémája nem oldható meg véglegesen e jelenségvilág határain belül. Az ember természete és a természeti világban való véges létezésének feltételei közötti ellentmondás feloldhatatlan, és szükségessé teszi a transzcenzust, a véget. Megmenthet-e a jóság a szenvedéstől? Nem ment meg és nem tud megmenteni, ezért megváltásra és Megváltóra van szükség, nemcsak

emberi szeretetre, hanem Isten szeretetére is. Van az ember tehetetlensége a rosszal és a szenvedéssel szemben. De van magának Istennek, mint Teremtő Erőnek a tehetetlensége is. Csak az emberré lett Isten, aki magára vette az ember és minden teremtmény szenvedését képes legyőzni a szenvedést előidéző gonosz forrását. Semmilyen teológiai rendszer, semmilyen tekintély nem képes véget vetni az emberi szenvedésnek és gyötoremnek. Csak a vallási őszvalóságok, csak az istenemberi kötelék, csak az istenemberi szeretet vethet véget nekik. Az az ember, aki véglegesen megszakítja ezt az istenemberi köteléket, a nemlét feneketlen szakadéka előtt találja magát, és szenvedése elviselhetetlenné válik.

Minden szeretet új szenvedést hoz magával, és mégis csak a szeretet győzi le a szenvedést, az istenemberi szeretet győzi le a szenvedést. Az érosz-szeretet végtelen szenvedést tartalmaz, kielégíthetetlen. Az agapé-szeretet, a szeretet, amely inkább leereszkedik, mint felemelkedik, nem tartalmaz végtelen vágyakozást. Ezért a két szeretetnek egyesülnie kell. Máskülönben nem érhető el a teljesség. A szenvedést az emberi kreativitás is legyőzi, bár a kreativitás ismeri a maga szenvedéseit. A szenvedés értelme ugyanabban áll, mint az oka. Ha nem lenne szenvedés az ember magasabb rendű természete és e világbeli létezésének körülményei közötti ellentmondásban, az ember nyomorúságos állapotba süllyedhetne. És a szenvedés mégis rejtély marad számunkra. Ez a megváltás misztériuma.

Maga a szó túlságosan is a váltságdíj antropomorf és szociomorf fogalmához kapcsolódik. Mind Istenre, mind az emberre nézve megalázó, ha a megváltást úgy értelmezzük, mint Istennek adott váltságdíjat, kioltani a haragját. Ez azt feltételezi, hogy Istennek tetsző és öröme szolgáló dolog az emberek szenvedése a világban. Lehetséges viszont egy mélyebb és méltóbb értelmezés is. A szenvedés az ember, az ember szellemi erőinek próbatétele a szabadság útjain. Nem az ember szenvedése tetszik Istennek, hanem az ember erejének szellemi, megvilágosító próbatétele a szabadság elkerülhetetlen eredményeként – olyan szabadságé, amely ismert módon irányított, és amely forrását tekintve még e világ előtti. A hangsúlyt mindig a megvilágosodásra és az átalakulásra kell helyezni.

http://krotov.info/4/texts/BerdyaeV/09_stradaniye.htm Fordította: Rákos Éva

Bergyajev teljes műve (oroszul) itt olvasható: http://anthropology.rchgi.spb.ru/berdyaeV/berd_s7.htm